

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук
Бондаренко Світлани Анатоліївни на дисертаційну роботу

Огієнко Альони Володимирівни

на тему «**Організаційно-економічний механізм формування туристично-рекреаційного потенціалу регіону**»,
поданій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами, планами і темами, грантами

На початку ХХІ ст туризм став явищем, що увійшло у повсякденне життя майже третини населення планети. За обсягами доходу він посів третє місце серед провідних галузей світової економіки. Туризм стимулює розвиток елементів інфраструктури регіону - готелів, ресторанів, підприємств торгівлі тощо, зумовлює збільшення доходної частини бюджету за рахунок податків, має широкі можливості для залучення іноземної валюти і різного роду інвестицій. Не менш важливим значенням туризму для регіону являється диверсифікації економіки, утворюючи галузі, що обслуговують індустрію туризму, забезпечує зростання доходів населення.

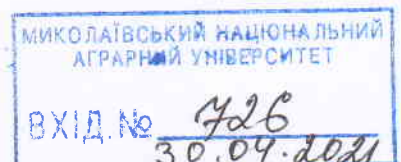
Тому, комплексне вирішення теоретико-методологічних, методичних питань та обґрунтування практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону є метою дисертаційного дослідження Огієнко А.В.

Підтвердженням наукової актуальності теми дисертації є і те, що вона виконувалася у рамках плану науково-дослідної роботи Миколаївського національного аграрного університету за темою «Організаційно-економічні засоби формування та розвитку потенціалу суб'єктів господарювання сільських територій» (номер державної реєстрації 0113U002422) та заснована на положеннях Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (схвалено розпорядженням КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р).

Викладене вище свідчить про актуальність, наукове значення та народногосподарську цінність теми дисертаційної роботи Огієнко А.В.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Основні результати досліджень автора достатньою мірою обґрунтовані. Їх наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони отримані в результаті ґрунтовної аналітичної роботи. Автором дисертації чітко окреслені і логічно побудовані мета та завдання та об'єкт дослідження, обґрунтовано теоретичні та методичний підходи щодо їх виконання, розроблено і апробовано відповідні

У вступі розкриті актуальність теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, грантами, мета, завдання і методи дослідження, наукова новизна і практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача, зазначена апробація результатів дослідження, вказана кількість публікацій та структура і обсяг роботи (С.28-36).

У першому розділі «Теоретичний базис організаційно-економічного механізму формування туристично-рекреаційного потенціалу регіону» узагальнено підходи та подано авторське визначення сутності понять «туристично-рекреаційний потенціал регіону» (с.42) та «організаційно-економічний механізм формування туристично-рекреаційного потенціалу регіону» (с.63), визначено його компонентний склад (с.62) та фактори, що впливають на нього (с.71).

У другому розділі «Методологічні аспекти формування організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону та оцінки його використання» досліджені концептуальні підходи до формування організаційно-економічного механізму туристично-рекреаційного потенціалу регіону (с.78-80), обґрунтована методика оцінки використання туристичного потенціалу регіону (с.82) та показники й чинники розвитку подієвих заходів, як його складової (с.106-117).

У третьому розділі «Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу регіону та аналіз основних складових організаційно-економічного механізму його формування» окреслено стан розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону (с.112-146), оцінка ефективності використання його складових (с.147-155), проаналізовано основні складові організаційно-економічного механізму формування туристично-рекреаційного потенціалу регіону (с.156-172).

У четвертому розділі «Організаційні та економічні інструменти формування та розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону» обґрунтовані напрями удосконалення системи управління процесом формування туристично-рекреаційного потенціалу регіону (с.174-196), визначені основні форми партнерства (с.196-216) та економічні інструменти формування та розвитку туристично-рекреаційного потенціалу в регіоні (с.217-228).

У п'ятому розділі «Удосконалення системи організації подієвих заходів та їх вплив на розвиток регіону» досліджено організацію подієвого туризму (с.232-248), факторну модель його розвитку (с.248-257), обґрунтовано систему управління ризиками при проведенні подієвих заходів в регіоні (с.257-268).

У кінці кожного розділу роботи наведені ґрунтовні висновки. Також відзначаємо, що по тексту є дуже багато ілюстративного матеріалу, який грамотно відображає окремі важливі результати дослідження. Загалом дисертаційна робота, її автореферат і за своїм змістом, і за логікою викладу матеріалу підтверджують вагомий науковий внесок здобувача в розвиток галузі знань, за якою захищається робота – 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

У цілому дисертаційна робота є логічно завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову проблему щодо формування організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону \

пропозиції, які у своїй комплексності є науковим шляхом вирішення наміченого економічного завдання. Особливо варто відмітити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними.

Дисертаційна робота Огієнко А.В. є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному теоретичному, методологічному і прикладному рівні. Вона має послідовну та виважену структурну будову і за своєю архітектонікою є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та багатогранність висвітленої проблеми свідчать про різносторонню, і водночас комплексну наукову компетентність її автора.

Наукова обґрунтованість та достовірність основних положень дисертації, отриманих результатів, висновків та сформульованих рекомендацій забезпечується за рахунок застосування загальнонаукових та економіко-статистичних методів: аналізу та синтезу – для все стороннього вивчення процесів регіонального розвитку, для аналізу та узагальнення явищ і процесів супутніх формуванню туристичного потенціалу регіону; систематизації – для характеристики передумов, факторів та наслідків розвитку туристичного потенціалу, для визначення просторового розподілу об'єктів регіонального розвитку; групування – при формуванні комплексу факторів та визначення оптимальних меж варіювання їх значень; графічний – при побудові граф розміщення культурно-історичних об'єктів та природно-заповідних зон туристично-рекреаційного потенціалу регіону; економіко-статистичний для збору і обробки статистичних даних щодо моніторингу стану розвитку туристично-рекреаційного потенціалу та заходів подієвого туризму регіону; математичного моделювання – для побудови моделі оцінки впливу факторів на проведення подієвих заходів у туризмі; економічного моделювання для формування концептуальної моделі «Дерево» організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону; прогнозування – для визначення перспектив впливу туристичного потенціалу на економічний розвиток регіону та управління ризиками при проведенні подієвих заходів; проектування структур управління – при проектуванні організаційних структур; алгоритмізації – для опису процесів шляхом створення алгоритмів їх функціонування, використанням актуальної нормативно-правової й статистичної інформації з національних і міжнародних офіційних інформаційних джерел, а також проведеним у роботі ґрунтовним аналізом фундаментальних праць вітчизняних і закордонних учених з досліджуваної проблематики, апробацією основних положень та результатів дослідження на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

Усе вище зазначене підтверджує високу ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій опанованої дисертаційної роботи.

3. Оцінка змісту дисертації та завершеності наукового дослідження

Дисертаційна робота Огієнко А.В. повною мірою відповідає вимогам щодо написання докторських дисертацій економічного профілю і складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел з 202 найменувань та додатків, включає 28 таблиць, 62 рисунків.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації, в т.ч. офіційних статистичних даних, нормативно-правових актів, які стосуються регіонального менеджменту та туристичної сфери, монографій, численних наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, інтернет-джерел. Перелік використаної літератури в дисертаційному дослідженні складає 202 найменування. Сформульовані висновки і рекомендації характеризуються новизною, логічністю й аргументованістю.

Основні положення і результати дисертаційної роботи пройшли широку апробацію, підтверджену різноплановими публікаціями автора, у тому числі за кордоном, виступами на науково-практичних конференціях.

Виконання поставлених наукових завдань щодо вирішення сформульованої проблеми надали автору можливість обґрунтувати положення, які розкривають сутність дослідження та характеризуються новизною. Серед основних здобутків здобувача, що відзначаються принциповою новизною, варто виділити такі:

вперше:

обґрунтовано методологічний підхід до визначення конкурентоспроможності туристично-рекреаційного потенціалу громади, у розрізі організаційно-економічних індикаторів: «Природно-рекреаційний потенціал, природні умови, історичні традиції»; «Організаційні аспекти формування туристично-рекреаційного потенціалу»; «Туристично-інформаційна інфраструктура та промоція»; «Туристична індустрія»; «Безпека громади»; «Підприємницьке середовище»; «Інфраструктура»; «Туристичний продукт»; «Зайнятість населення»; «Подієві заходи». Доведено, що запропонований методологічний підхід дасть можливість виявляти проблеми розвитку туризму, забезпечить умови для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності, дозволить збільшувати обсяги залучення інвестицій, створювати конкурентоздатний туристичний продукт, здатний максимально задовольнити потреби туристів;

сформовані концептуальні підходи до формування моделі «Дерево» організаційно-економічного механізму розвитку туристичного-рекреаційного потенціалу регіону, яка продемонструвала, що її кінцевою метою є забезпечення сталого розвитку та формування конкурентних переваг регіону та базується на таких основних принципах як: законності; прозорості; партнерства; сталого розвитку;

обґрунтовано систему прийняття економічних рішень, спрямованих на забезпечення якісного та ефективного проведення подієвих заходів, який доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних елементів (факторів), які впливають на проведення масових заходів. Врахування результатів прийнятих рішень за системою економічних, інформаційних та соціальних показників, дозволяє встановити взаємозалежності, визначити у кількісному виразі окремі співвідношення та поєднання вагомих факторів.

представників засобів масової інформації, туристичних операторів (у тому числі іноземних); проведення Миколаївського туристичного форуму.

Зазначені елементи наукової новизни збагачують теоретико-методологічні засади формування організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

5. Практичне значення одержаних результатів

Одержані результати дослідження та розроблені наукові та методологічні положення дисертації Огієнко А.В., висновки та рекомендації збагачують теорію і практику щодо формування організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

Теоретичні висновки та науково-практичні рекомендації автора безпосередньо використано і впроваджено в діяльності:

Департаменту освіти і науки Миколаївської обласної державної адміністрації – щодо заходів, що сприяють формуванню людського потенціалу сфери послуг та туризму, як стратегічного ресурсу економічного зростання регіону шляхом створення проєктів подієвого туризму (Всеукраїнський конкурс кулінарного мистецтва та сервісу «Staff Battle» 07-08.12.2019 р.в рамках фестивалю «Миколаїв. Вінтажна кухня») (довідка від 11.03.2020 р. № 34-118);

Департаменту економічного розвитку Миколаївської міської ради – щодо створення нового туристичного продукту, що забезпечить збільшення впливу туризму на позитивну динаміку показників економічного і соціального розвитку регіону, стимулювання розвитку суміжних галузей через збільшення кількості туристів та екскурсантів в область (довідка від 18.05.2020 р. № 15072/02.03-19.20);

ГО «Туристична рада м. Миколаєва» – щодо доцільності проведення в рамках міжнародного фестивалю «Mykolaiv River Fest 2020» програму якого розробляє Рада з розвитку туризму при департаменті економічного розвитку Миколаївської міської ради, міжнародного кулінарного конкурсу з барбекю «BBQ BATTLE - 2020» спільно з асоціацією кулінарів України (довідка від 10.06.2020 р. № 737-20/05-18);

Управління молоді та спорту Миколаївської облдержадміністрації – пропозиції щодо: активізації розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Причорномор'я використані при розробці Програми розвитку туристичної діяльності області до 2023 р.; визначення показника конкурентоспроможності туристично-рекреаційного потенціалу регіону, у розрізі організаційно-економічних індикаторів, що дасть можливість виявляти проблеми розвитку туризму, забезпечить умови для повноцінного функціонування суб'єктів туристичної діяльності, збільшить обсяги залучення інвестицій, створить конкурентоздатний туристичний продукт, здатний максимально задовольнити потреби туристів (довідка від 10.08.2020 р. № 838/1/01).

Усе вищезазначене свідчить про належний рівень теоретичної і практичної цінності наукових результатів дисертаційної роботи Огієнко А.В.

удосконалено:

методичні підходи комплексної експертної бальної оцінки привабливості об'єктів, яка визначає інтегральний показник атрактивності, що включає оцінку компонентів пам'яток історії та культури, архітектурних пам'яток, пам'яток мистецтва, етнографічних пам'яток та пам'яток народної творчості тощо;

методичні засади здійснення експертної оцінки на рівні проведення окремих подієвих заходів, яка може бути використана при створенні та просуванні будь-якого подієвого заходу, змінюватися буде тільки структура факторів, які будуть залежати від виду, місця та умов проведення подієвих заходів.

обґрунтовано детермінанти визначення ефективності подієвих заходів, економічний ефект оцінки яких полягає у зростанні споживчого попиту і визначається такими параметрами як збільшення обсягів продажів і прибутковості після проведення подієвих заходів, а комунікативний ефект оцінки полягає у дослідженні факторів впливу на ефективність проведення подієвого заходу.

дістало подальшого розвитку:

обґрунтування змісту дефініцій «туристично-рекреаційний потенціал регіону» (унікальна комбінація природної та набутої фізичної, соціальної, інтелектуальної, культурної та духовної компонент потенціалу його носіїв, які становлять рекреації регіону з відповідними умовами для їх реалізації, що дозволяють ефективно вирішувати поточні та стратегічні завдання регіонального розвитку) та «організаційно-економічний механізм розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону», під яким розумітимемо узагальнюючий набір інструментів, важелів і методів організаційного і економічного характеру, які впливають на формування і стимулювання розвитку туристично-рекреаційного потенціалу з метою отримання конкурентних переваг та ефективного позиціонування регіону;

підходи на яких має базуватися алгоритм розробки та функціонування організаційно-економічного механізму формування туристично-рекреаційного потенціалу: системний підхід, хілізм, ентропійний, функціональний, синергетичний, глобалізаційний, інформаційно-інноваційний, корпоративний, культурно-духовний;

систематизовано функції організаційно-економічного механізму формування туристично-рекреаційного потенціалу: нормативна; регуляторна; правового захисту; перерозподілу; ефективності; мотивації; відтворювальна; оптимізаційна; управлінська; етична; культурологічна; ідеологічна;

методичні засади розробки ризикованої стратегії (яка передбачає активне прийняття, пасивне прийняття або передачу ризиків) системи зниження ймовірності виникнення ризиків (передбачають використання правових важелів регулювання відносин, а саме оформлення бартерних угод, підписання гарантійних листів, укладання договорів з підрядними організаціями, мінімізацію ризиків шляхом страхування етапів доставки та транспортування устаткування і матеріалів);

напрями розвитку туризму в Миколаївській області (створення та підтримка діяльності Агенції розвитку територій; створення туристичного порталу Миколаївської області; створення, підтримка та оновлення мобільного додатка для туристів "Visit in Mykolaiv!"; створення туристичної інфраструктури; організація та проведення спеціалізованих рекламно-інформаційних турів із залученням

6. Повнота викладу в опублікованих працях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані в дисертаційній роботі Огієнко А.В., відображені у 57 наукових працях, з них 29 – у наукових фахових виданнях України; 2 – у періодичних виданнях інших держав; 12 – у матеріалах наукових конференцій; 6 – навчальних посібниках; 1 – одноосібна монографія; 2 – вітчизняні колективні монографії; 3 – іноземні колективні монографії; 2 – препринти; 5 – авторських свідоцтв.

Основні наукові положення, висновки і рекомендації дисертації оприлюднені на 12 науково-практичних конференціях різних рівнів з публікацією у збірниках тез доповідей. Перелік опублікованих праць за темою дослідження у повному обсязі відображає зміст дисертаційної роботи.

Також слід відзначити, що автореферат є ідентичним структурі, змістовій частині дисертаційної роботи та висновкам, що в ній наведені.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота написана діловою українською мовою з дотриманням наукового стилю викладу результатів проведеного дослідження. Зміст роботи характеризується цілісністю, завершеністю, логічною послідовністю і конкретністю викладу матеріалу. У роботі раціонально поєднані теоретичні та методологічні аспекти висвітлення проблеми з конкретними практичними пропозиціями та методичними рекомендаціями, які характеризуються відповідним рівнем їх обґрунтованості. Стиль написання дисертації відповідає вимогам атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України щодо дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Зазначене підтверджується позитивними відгуками наукової спільноти.

8. Оцінка ідентичності змісту автореферату та основних положень дисертації

Автореферат написаний у науковому стилі, літературною мовою, згідно з поставленими вимогами і в повній мірі відображає зміст і структуру дисертації.

Автореферат Огієнко А.В. у повній мірі відображає сутність та зміст дисертації. Наявною є ідентичність основних наукових положень і наукового внеску здобувача. Наукові положення, висновки і рекомендації, репрезентовані дисертантом в авторефераті, належним чином розкриті та обґрунтовані у самій роботі.

9. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційного дослідження

Незважаючи на загальну позитивну оцінку і змістовність викладу результатів наукового пошуку, обґрунтованість і достовірність висновків, в опанованій дисертаційній роботі мають місце зауваження і дискусійні положення:

1. У п 1.2 автор досліджує генезис поняття «організаційно-економічний механізм формування туристично-рекреаційного потенціалу з урахуванням DESTИНАЦІЇ». На с.56 дисертації здобувач слушно зауважує, що не будь-яка територія, куди їдуть туристи, може бути названою DESTИНАЦІЄЮ. Далі по тексту (с.56-57) наводить критерії за якими визначається територія в статусі DESTИНАЦІЯ. На нашу думку, слід було б у рамках третього розділу виділити, які DESTИНАЦІЇ існують у досліджуваному регіоні, і які території є потенційними;

2. Цілковито поділяємо думку автора щодо виділення складових організаційно-економічного механізму формування туристично-рекреаційного потенціалу. Проте вважаємо, що робота виграла якби автор далі по тексту проаналізував інфраструктуру регіону (наприклад, Миколаївська область поступається у цьому плані Херсонській та Одеській областях), стратегії розвитку туризму і досліджуваних областях. Крім того, це б збагатило практичну значимість роботи.

3. Абсолютно погоджуємося з Огієнко А.В. щодо визначенні функцій організаційно-економічного механізму формування туристично-рекреаційного потенціалу (нормативна; регуляторна; правового захисту; перерозподілу; ефективності; мотивації; відтворювальна; оптимізаційна; управлінська; етична; культурологічна; ідеологічна) (с.80). Було б доцільно охарактеризувати ці функції, щоб більш точно окреслити авторський підхід до впровадження нових методологічних підходів формування організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

4. Неординарним є підхід автора що визначення конкурентоспроможності туристично-рекреаційного потенціалу регіону за сукупністю індикаторів (с.82-83). Вказана розробка автора схвалена Управлінням молоді та спорту Миколаївської облдержадміністрації (довідка від 10.08.2020 р. № 838/1/01). Оцінювання індикаторів пропонується за допомогою методу експертних оцінок, який дозволить отримати об'єктивну оцінку на основі певної сукупності індивідуальних думок експертів (які слід експертів поділити на три групи: дилетанти – група експертів, які не мають високої кваліфікації у сфері туризму (мешканці громади та туристи); мозковий штурм – фахівці високої кваліфікації, але не є представниками органів влади (підприємці, громадські організації, інвестори); експерти високої категорії – мають достатній досвід управлінської діяльності у сфері туризму чи здобутих результатів у ній (фахівці при громаді). Вважаємо, що робота виграла, якби Огієнко А.В. провела таке опитування, наприклад, в рамках однієї громади.

5. У ході досліджень здобувачем систематизовано підходи на яких має базуватися алгоритм розробки та функціонування організаційно-економічного механізму формування туристично-рекреаційного потенціалу: системний підхід, хілізм, ентропійний, функціональний, синергетичний, глобалізаційний, інформаційно-інноваційний, корпоративний, культурно-духовний. Вважаємо, що такі підходи як глобалізаційний, інформаційно-інноваційний, корпоративний поставлені проблемні питання потребують конкретного аналітичного обґрунтування.

6. На с.29 дисертації Огієнко А.В. зазначає, що дисертація базується на положеннях Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (схвалено розпорядженням КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р). Враховуючи це,

бажано було б в рамках дисертаційного дослідження більше уваги приділити складовим дорожньої карти та напрямам реалізації Стратегії.

7. Вважаємо, що робота виграла якби автор розглянув у роботі зарубіжний досвід формування організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу та його імплементації в Україні.

Загалом, зазначені дискусійні положення та зауваження, не носять принципового характеру і є власною позицією опонента, вони істотно не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Огієнко Альони Володимирівни на тему «Організаційно-економічний механізм формування туристично-рекреаційного потенціалу регіону» є цілком завершеним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну тему і має вагомим теоретичне та практичне значення.

Наукові положення, висновки і рекомендації, що містяться в дисертації, відзначаються новизною, достовірністю і достатньо обґрунтовані. В сукупності вони вирішують конкретну наукову проблему, що стосується формування організаційно-економічного механізму розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

Дисертаційна робота виконана на належному науково-теоретичному, методологічному рівнях, текст викладено логічно, грамотно і послідовно, висновки і пропозиції належним чином аргументовані. Зміст дисертації адекватно розкриває обрану тему дослідження. З огляду на це можна стверджувати, що подана до захисту дисертаційна робота Огієнко Альони Володимирівни на тему «Організаційно-економічний механізм формування туристично-рекреаційного потенціалу регіону» повністю відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями), а її автор, Огієнко Альона Володимирівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор кафедри готельно-ресторанного
і туристичного бізнесу Київського
національного університету культури і мистецтв

С.А.Бондаренко

Власноручний підпис С.А. Бондаренко засвідчую:
Начальник відділу кадрів Київського національного
університету культури і мистецтв

Підпис _____

Начальник ВК _____

О.Ю.Білокоць